

АВЕРОЧКИНА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри морського та митного права, доктор юридичних наук,
доцент, старший науковий співробітник

ДО ПИТАННЯ ПРО СУВЕРЕННІ ПРАВА ДЕРЖАВ У МОРСЬКИХ ПРОСТОРАХ

Концепція суверенних прав прибережної держави, що знайшла особливо широку підтримку під час проведення III Конференції ООН з морського права у сфері визначення правових підстав активності держав у морських просторах, що знаходяться за межами їх державних кордонів, втілена нині у нормах Конвенції ООН з морського права 1982 р. (далі – UNCLOS'82) [1]. Її норми стали альтернативою значним претензіям держав на поширення свого суверенітету на віддалені від узбережжя морські простори, висловленим у середині XX ст. Дійсно, концепція суверенних прав, стала компромісним рішенням багатьох проблем, що постали перед державами, які, завдячуючи морським прибережним водам, могли підтримувати свій розвиток та економічне становлення. У правничих дослідженнях до суверенних прав держави зараховують ті, що забезпечують економічну самостійність держави (на збирання податків та зборів, на енергетичні ресурси, на розробку природних ресурсів та управління ними), а також на визначення своєї компетенції, на здійснення примусу та проведення самостійної зовнішньої політики [2, с. 12].

Суверенними правами є права, яких має держава всередині своєї території, обмеженої державними кордонами, та за її межами та які дозволяють діяти їй у своїх інтересах тією мірою, якою вона вважатиме за потрібне, але у межах міжнародного права. Суверенні права визначаються основними принципами міжнародного права, міжнародними договорами держави та її законодавством [3]. До кола таких прав належать визнані та закріплені за кожною прибережною державою суверенні права у ВЕЗ та на континентальному шельфі. Виключний характер цих прав полягає у тому, що жодна інша держава не вправі без згоди прибережної держави здійснювати подібну діяльність [4, с. 81] у цих просторах.

Щодо зазначених суверенних прав мають місце певні обмеження, оскільки прибережна держава при здійсненні своїх прав у ВЕЗ належним чином враховує права та обов'язки інших держав та діє у порядку, сумісному з положеннями UNCLOS'82. Крім морських просторів, держави мають суверенні права з метою здійснення юрисдикції над морськими, космічними та повітряними суднами, якщо вони експлуатуються під її державним прапором. Держави мають суверенні права на дослідження та використання космічного простору, Місяця, Світового океану, Антарктики та інших територій, що перебувають під управлінням міжнародної спільноти [3].

Суверенні права неможливо ототожнювати із суверенітетом, який визначається як верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади держави у межах її території та як незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [5]. При цьому ВМЕЗ України та простори континентального шельфу за межами територіального моря, а також прилегла зона (за умови її встановлення) – це простори, де прибережна держава має лише визнані міжнародними угодами (які стали в установленому порядку частиною її національного законодавства) суверенні права. Ці простори не є територією України, отже, неможливо й ототожнювати суверенітет та здійснювані за межами державної території суверенні права. Юрисдикція прибережної держави у цих просторах має своєю основою не суверенітет (як у внутрішніх водах та територіальному морі), а саме визнані та закріплені UNCLOS'82 суверенні права. У правничій літературі юрисдикція визначається як реалізація (або можливість реалізації) суверенних прав держави стосовно інших суб'єктів права, позначається як прояв суверенітету та дії державної влади у межах певної території [6; 7, с. 127]. С.В. Черніченко зазначає, що суверенітет держави завжди є «територіальним», тобто існує у межах території держави, та лише його прояви можуть виходити за межі її території [8]. Саме його прояви у вигляді юрисдикції дійсно виходять за межі території держави при здійсненні екстериторіальної або універсальної юрисдикції, але що стосується окремих видів прибережних морських просторів, то юрисдикція держави у них має своєю основою не суверенітет, а закріплені міжнародними угодами суверенні права, які не можна ототожнювати із суверенітетом через його набагато загальніший та всеохоплюючий характер, проте лише у межах території держави. Просторові межі, в яких реалізуються суверенні права та обов'язки сучасної держави, є ширшими за географічну область у межах державних кордонів, ширшими за території держав.

І.А. Хаванова зазначає, що, зважаючи на статико-динамічні характеристики юрисдикції, необхідно сказати, що повнота її реалізації може бути обмеженою за межами територіального верховенства [9, с. 83]. І це є цілком справедливим, адже, наприклад, у прилеглий зоні, ВЕЗ, на континентальному шельфі юрисдикція держави є обмеженою нормами міжнародних угод, зокрема UNCLOS'82, якими визначено, в яких саме сферах прибережна держава може здійснювати свою юрисдикцію.

Як справедливо зазначає Ю.Г. Барсегов, юрисдикція прибережної держави – це сукупність обмежених функціональних прав прибережної держави у різних за своїм режимом акваторіях Світового океану. Категорія «юрисдикція», що лежить в основі цього поняття, не відрізняється строгою визначеністю. Якщо у межах територіального верховенства національна юрисдикція є наслідком і проявом суверенітету, то за межами територіального моря може йтися лише про обмежену функціональну юрисдикцію прибережної держави у вигляді чітко визначених цільових прав і прерогатив ресурсного і нересурсного характеру, які встановлюються міжнародним правом на основі загальновизнаних принципів, норм і спеціальних міжнародних конвенцій універсального

характеру. Об'єм функціональних прав (юрисдикції) і просторові межі юрисдикції прибережної держави визначаються, зокрема, в UNCLOS'82 [10, с. 250]. Юрисдикція, здійснювана на функціональних засадах, стосується сфер, де міжнародне право дозволяє державам здійснювати певні функціональні повноваження, реалізуючи права у таких просторах, як континентальний шельф та ВЕЗ; дослідники відзначають таку особливість зазначеного принципу: якщо суверенітет держави вимагає наявності влади, суб'єктів та території, то юрисдикція, в основу якої покладено функціональний принцип, має місце за відсутності державної території [9, с. 84].

Ю.Г. Барсегов справедливо визначає зону національної юрисдикції як просторову сферу дії визнаних міжнародним правом за прибережною державою функціональних прав і прерогатив або обмеженої функціональної юрисдикції як ресурсного, так і нересурсного характеру. Визнання такого роду прав і прерогатив прибережної держави не розглядається як підстава для встановлення якогось особливого статусу, відмінного від статусу відкритого моря (просторами якого власне і є прилегла зона, ВЕЗ, континентальний шельф). Визначальним критерієм для такого підходу є та обставина, що суверенітет прибережної держави не поширюється на зони обмеженої національної юрисдикції [10, с. 66]. Зазначені прерогативи є своєрідною «компенсацією» прибережним державам за ті обмеження, яких вони зазнають у зв'язку із встановленим правилом UNCLOS'82 щодо здійснення суверенітету в територіальному морі лише з урахуванням норм цієї Конвенції та інших норм міжнародного права (ст. 2), і формують устояний принцип забезпечення прав прибережних держав на певні прерогативи у зонах національної юрисдикції.

Список використаної літератури:

1. Конвенция ООН по морскому праву. Официальный текст на русском языке. Официальный сайт ООН. URL: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf
2. Хаустова М.Г. Тенденції розвитку права в умовах глобалізації. *Проблеми законності*. 2013. Вип. 124. С. 3–15.
3. Бекяшев К.А. Суверенные права. *Большая российская энциклопедия*. URL: <https://bigenc.ru/law/text/4171179>
4. Кузнецов С.О., Аверочкина Т.В. Морське право: підручник. Одеса: Фенікс, 2011. 382 с.
5. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
6. Каюмова А.Р. К вопросу о месте юрисдикции в системе международного права. *Ученые записки Казанского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. Казань: Изд-во Каз. гос. ун-та, 2007. Т. 149. Кн. 6. С. 316–323.
7. Терентьева Л.В. Соотношение понятий «юрисдикция» и «суверенитет». *Вестник Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА)*. 2016. № 12. С. 126-133.

8. Черниченко С.В. Делим ли государственный суверенитет? *Евразийский юридический журнал*. 2010. № 12. С. 25–31.
9. Хаванова И.А. Налоговая юрисдикция: грани возможного и отсроченные риски. *Журнал российского права*. 2017. № 12. С. 81–91.
10. Словарь международного морского права / отв. ред. Ю.Г. Барсегов. Москва: Междунаур. отнош., 1985. 251 с.

Ключові слова: морські простори, виключна економічна зона, суверенні права, UNCLOS'82, Україна.

Ключевые слова: морские пространства, исключительная экономическая зона, суверенные права, UNCLOS'82, Украина.

Key words: sea spaces, exclusive economic zone, sovereign rights, UNCLOS'82, Ukraine.

БАТАНОВА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри морського та митного права,
кандидат юридичних наук, доцент

ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЮ ЗА НАРАХУВАННЯМ ТА СПЛАТОЮ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Об'єктом контролю є відносини, які виникають із розрахунку митних платежів, дотриманням порядку та терміну їх сплати.

Товари та інші предмети, що ввозяться на територію України, обкладаються митом за ставками Митного тарифу України та Податкового кодексу. Мито стягується з усіх суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб у відношенні товарів, що ввозяться на територію України, в тому числі в супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, а також тих, що пересилаються. Мито сплачується фіскальним органам України до або на момент прийняття митної декларації до митного оформлення, а стосовно товарів та інших предметів, що пересилаються в міжнародних поштових відправленнях, підприємствам зв'язку.

Платники мита зобов'язані пред'являти за вимогою посадових осіб митниць всю комерційну, включаючи бухгалтерсько-фінансову, документацію, яка має відношення до розрахунків по зовнішньоекономічних операціях. Товари, за які не було сплачене мито, або по сплаті мита не була надана відстрочка, пропуску фіскальними органами не підлягають.

Мито нараховується фіскальними органами виходячи з митної вартості або кількісних показників та встановлених ставок мита. Для того, щоб фіскальним органам визначити правильність нарахування мита, їм необхідно перевірити відповідність заявленої митної вартості товарів реальним цінам. При явній невідповідності цих величин, митну вартість товарів встановлюють фіскальні органи, виходячи з цін на